

Dansk Center for Herregårdsforskning i 2008

Af bestyrelsesformand Britta Andersen

I 2008 iværksatte Fonden Realdania kampagnen *Fremtidens herregård*, der skal sikre, at herregårdene – især de privatejede – igen bliver en del af vores fælles fremtid. Herregårdene er væsentlig del af vores fælles kulturav, fordi de i århundreder har været essentielle som administrative, økonomiske, kulturelle og sociale centre for meget store dele af befolkningens liv. Imidlertid har samfundsudviklingen bevirket, at herregårdsejerne her i det 21. århundrede står med en stor bygningsmasse, som skal vedligeholdes og bevares, men som ikke umiddelbart kan indgå i moderne virksomhedsdrift. Realdanias kampagne, som har en samlet økonomi på 100 mio. kr. fordelt over fem år, skal derfor være med til at retablere herregårdenes bygningsarv som bæredygtige forretninger.

*Herregården Hvedholm på Fyn indgår som en af de casestudies ph.d.stipendiat Signe Steen Boeskov arbejder med i sit projekt om Herskabet og den rette opførsel.
Foto: Signe Steen Boeskov, Dansk Center for Herregårdsforskning.*

Dansk Center for Herregårdsforskning har i 2008 været en medspiller i kampagnen ved at stille Centerets viden til rådighed for herregårdsejere, ansøgere og andre, som har haft interesse i Realdanias satsning. I den forbindelse har post.doc. Adam T. Shackes herregårdskort vist sig nyttige, da de hurtigt har kunnet give svar på, om en gård er en herregård eller ej. Bestyrelsesformand Britta Andersen har endvidere været en del af den gruppe, som har udvalgt de gårde, der opnåede støtte til projekter i første runde.

Forskning

Herregårdene og oplevelsessamfundet – nyt liv i gamle bygninger er titlen på det forskningsprojekt, som Dansk Center på Herregårdsforskning i samarbejde med Aarhus Universitet oprettede i 2008. Det nye ph.d.-stipendium er blevet etableret takket være støtte fra Inge og Asker Larsens Fond, og det er cand. mag. i historie, Mikael Frausing, som blev ansat til at gennemføre projektet. Mikael Frausing skal undersøge, hvilke muligheder oplevelsesøkonomiens vækst giver de danske herregårde for at etablere alternativer til den traditionelle landbrugsproduktion.

Med støtte fra Realdanias kampagne Fremtidens Herregård skal Lindensborgs kulturelle bygningsværdier sikres gennem eksklusiv udlejning. Ferdinand Richardt 1853.

Oplevelsesøkonomi i forhold til herregårde er et relativt overset område i forskningsmæssige sammenhænge. Det er derfor interessant at få udarbejdet en grundig analyse af herregårdenes muligheder i oplevelsesøkonomien for at afklare herregårdenes udviklingspotentiale. Med udgangspunkt i herregårdenes fysiske rammer og muligheden for at udnytte disse til at udvikle en alternativ indtægtskilde, skal undersøgelsen på sigt medvirke til, at ubrugte bygninger kan revitaliseres og atter blive et fortrin for herregårdene. I projektet skal der ses nærmere på, i hvilket

omfang oplevelsesøkonomien er en reel indtægtskilde for de danske herregårde, og hvilke forudsætninger herregårdene skal udfylde for at kunne markere sig på den oplevelsesøkonomiske arena. Som en del af projektet får Mikael Frausing til opgave at arrangere et symposium, som finder sted i sommeren 2009 på Højriis Slot. Her er hovedbygningen blevet gjort til omdrejningspunkt for en fiktiv mordgåde anno 1929 – et formidlingskoncept, der har skaffet ejerne et indtægtsgrundlag, som kan finansiere restaureringen af herregården.

Ph.d.stipendiat Sonja Marie Overgaard har i 2008 fortsat arbejdet på sit projekt om *Herregårdens drifts- og avlsbygninger*. I årets løb gennemførte hun første del af sine undervisningsforpligtelser på Arkitektskolen Aarhus som et kursus med titlen *At agere i og med kulturarven*. Deltagerne fik i løbet af undervisningen en indføring i, hvordan man kan omsætte teori til praksis, når man restaurerer og omformer en bygning. Netop det at konvertere teori til praksis, når det gælder restaureringer af avlsbygninger, er omdrejningspunkt for hele projektet, idet målet er, at udforme en hypotese for, hvordan arkitekter og bygherrer i praksis kan gribe restaureringer og bygningsændringer an, når det handler om herregårdenes avlsbygninger. Sonja Marie Overgaard har til dette arbejde udvalgt tre herregårde, hvor avlsbygningerne danner udgangspunkt for at udforme en drejebog for restaurering og genanvendelse af avlsbygninger.

Ph.d.-stipendiat Signe Steen Boeskov, der arbejder med et forskningsprojekt om herskabet i anden halvdel af 1800-tallet, har i 2008 foretaget en del arkiv- og kildestudier. Herregården Hvedholm på Fyn, som indgik i Bille-Brahe-slægtens grevskab *Brahesminde*, er udvalgt som en af de case studies, der skal indgå i hendes undersøgelser, og godsarkivet på herregården har derfor været centralt for det videre arbejde med afhandlingen. Signe Steen Boeskov indgår sammen med flere af Centerets ph.d.-stipendiater i en særlig herregårdsforskningsgruppe, som næstformand, lektor Carsten Porskrog Rasmussen står for. I gruppen er det muligt at søge inspiration og udveksle erfaringer med

Centerets nye ph.d.stipendiat, Mikael Frausing, skal undersøge herregårdenes muligheder og udviklingspotentiale indenfor oplevelsesøkonomi. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

ligesindede, og desuden kan det, at et emne anskues fra flere forskellige forskningsmetoder, ofte give nyt syn på sagen. Signe Steen Boeskov fik barselsorlov i efteråret 2008.

Postdoc. Adam Schacke afsluttede ved årets begyndelse sit projekt om godsernes økonomi i perioden 1849-1919. I den forbindelse har han udarbejdet en elektronisk oversigt over danske herregårde i tre perioder – henholdsvis i 1770, 1850 og 1900. Disse kort er tilgængelige på Centerets hjemmeside www.herregaardsforskning.dk og har vist sig at være et særdeles anvendeligt værktøj til hurtigt at afgøre, hvilke gårde, der har eller har haft en historisk betydning som herregård gennem tiden, og hvilke gårde der ikke er egentlige herregårde. Resultatet af Adam Schackes forskning forventes at udkomme i bogform i 2009.

Sideløbende med de store restaureringsopgaver på Nørre Vosborg har flere af de ansatte på Dansk Center for Herregårdsforskning været involveret i det store forskningsprojekt om herregården. Foto: Søren Rasmussen, 2007.

I årets løb deltog Centeret også aktivt i Nørre Vosborg-projektet, som er en tværfaglig, videnskabelig undersøgelse af herregården og dens omgivelser fra vikingetid til i dag. Målet med projektet er at sætte Nørre Vosborg ind i en lokal, regional og national sammenhæng for at skabe forståelse for herregårdens historie og udlede, hvad der er særegent, og hvad der er mere generelt i herregårdens lange historie. Det er Aarhus Universitet, der står for projektet, hvor der indgår såvel arkæologer og geologer som historikere, etnologer og arkitekter. De mange tværfaglige kompetencer har skabt et modelprojekt, som skal kunne inspirere andre, der ønsker at kortlægge og udforske den betydelige kulturarv, som knytter sig til de danske herregårde. Undersøgelserne skal munde ud i en større publikation, men der er løbende blevet

formidlet nye forskningsresultater gennem udstillinger, omvisninger, artikler og foredrag. Professor Gert Bech-Nielsen har repræsenteret Centeret i den styregruppe, der lægger den overordnede strategi for projektet, og to af Centerets ph.d.stipendiater har arbejdet med emner, der relaterer sig mere eller mindre direkte til Nørre Vosborg.

Centeret stod sidste år bag undersøgelser af det arkivmateriale, som findes efter forsikringsselskabet Kustos. Selskabet blev etableret i 1871 for at forsikre de ofte meget store besætninger – heste, svin, får, malke- og fedekvæg – der fandtes på de større gårde. I 1999 blev selskabet opkøbt af forsikringsselskabet Codan. En kreds af aktive godsejere bag det gamle selskab har i 2008 bevilget midler til at publicere selskabets historie, og historiker Janni Skovvang har derfor været ansat i Centeret til at foretage de bagvedliggende undersøgelser og skrive bogen, som forventes at udkomme i 2009. Bogens fokus er lagt på landbrugets udvikling i de godt og vel 125 år selskabet eksisterede. Gennem de forandringer, omlægninger og tilpasninger, selskabet måtte undergå i årenes løb, tegnes et interessant og perspektiverende billede af landbrugets udvikling i en periode, som nok må betegnes som en tid med en eksplosiv udvikling og gennemgribende forandring af det gamle, danske erhverv – landbrug.

I årets løb har såvel næstformand, lektor, dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen som bestyrelsens øvrige medlemmer seniorforsker, ph.d. Mikkel Venborg Pedersen og professor Gert Bech-Nielsen fungeret som

*Barchmanns Palæ fra 1740 er det eneste af de københavnske adelspalæer, som stadig i dag ejes af en adelsslægt – Slægten Wedell til Frijsenborg. I bogudgivelsen *Byens adelsgårde og palæer. Norden 1720-1800* fortælles historien om palækultur i hele Norden. Foto: Bue Beck, 2005.*

hoved- og bivejledere for Centerets studerende, i dette tilfælde Signe Steen Boeskov, Sonja Marie Overgaard og Mikael Frausing.

Formidling

Den 29. maj 2008 udkom bogen *Byens adelsgårde og palæer. Norden 1720-1800*. Bogen er resultatet af en nordisk konference, der blev afholdt på Charlottenborg i september 2005. Her deltog forskere fra de

tre nordiske nabolande, Norge, Sverige og Danmark, og sammen præsenterede de den nyeste forskning på området. Byernes adelsgårde og palæer er det urbane modstykke til herregårdene, der ligger spredt over det meste af det danske landskab. For adelige med ambitioner om at tiltrække sig kongelig bevågenhed og politisk indflydelse var det af største betydning at befinde sig tæt på magtens centrum. Det medførte behov for standsmæssige boliger nær kongeslotte og

regering – boliger, hvor ejerne kunne huse familien og det omfattende tjenerskab og samtidig demonstrere deres magt og position i samfundet. Op gennem 1900-tallet har byernes adelsgårde og palæer med jævne mellemrum været genstand for undersøgelser, publikationer og monografier. Med nyudgivelsen i 2008 om perioden 1720-1800 blev et væsentligt udvalg af den seneste nordiske forskning på området præsenteret. Publikationen, der blev udgivet i samarbejde med *Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring*, blev støttet af Nordisk Kulturfond, Johanne og Ejnar Flach-Bundegaards Fond, Den Letterstedtska Föreningen, Lillian og Dan Finks Fond, Krista og Viggo Petersens Fond, Bergiafonden og Farumgaard-Fonden.

Som nævnt ovenfor har Dansk Center for Herregårdsforskning fulgt Realdanias kampagne *Fremtidens herregård* tæt. Centeret har på den baggrund ekspederet henvendelser fra herregårdsejere, der har haft forespørgsler i forbindelse med kampagnen. Vurderinger af, om en gård kan betegnes som en herregård, og om den ville kunne opfylde kampagnens kriterier, har været den hyppigste årsag til henvendelser udefra. Konkret har Centeret også været behjælpelig med udformningen af historiske afsnit til enkelte projekter. *Fremtidens herregård* har dermed på flere måder været med til at sætte fokus på, at forskning er centralt, hvis man vil opnå kvalificerede og varige løsninger, når bygningsarven forandres og skal have nye funktioner. I forbindelse med kampagnen har Centeret endvidere argumenteret for nødvendigheden af dokumentering *før*, der forandres eller nybygges

– forandring er ofte den eneste mulighed, hvis herregårdene skal overleve i det 21. århundrede, men dokumentation og indsamling af viden er det fundament, som al fremtidig forskning og vidensopbygning på bygningsområdet bygge på.

En del artikler og mindre udgivelser blev det også til i Centerregi sidste år. Ph.d. stipendiat Sonja Marie Overgaard og cand.mag. Janni Skovvang har således bidraget med formidling af deres seneste forskningsresultater i forrige udgave af denne bog; *Herregårdshistorie*. Titlerne på deres artikler er henholdsvis *Herregårdenes avlsbygninger – en kulturarv?* og *Kustos – herregårdenes forsikrings-selskab*. Næstformand lektor Carsten Porskrog Rasmussen har i samme publikation skrevet artiklen *Len og stamhuse i Danmark*, og bestyrelsesformand Britta Andersen har leveret Centerets årsberetning. Med henblik på yderligere publicering arbejdes der i Centeret også på at skaffe midler til at udgive Anne Grethe Sværkes afhandling *Nybyggt af gammel Art. Nygotisk herregårdsarkitektur i Danmark 1830-1900* og til Adam Schackes post.doc.-projekt *Godsernes struktur, økonomi og drift 1849-1919*.

En del mundtlig formidling af Centerets forskning er det også blevet til i årets løb. Ph.d.stipendiat Sonja Marie Overgaard har afholdt foredrag på Institut for Kulturvård ved Göteborg Universitet på et seminar med titlen *Scandinavian Conservation PhD Students Colloquium*. Foredraget havde titlen: *Manor Farm Buildings: altering and extending manor buildings for the future – versus preserv-*

ing them as part of the architectural cultural heritage. Ph.d.stipendiat Signe Steen Boeskov har afholdt foredraget *Herskab på Nørre Vosborg i 1800-tallet* på Vestjyllands Højskole og foredraget *Den rette fremtræden. Om herskab og iscenesættelse på danske herregårde i sidste halvdel af 1800-tallet* ved Nordisk slotts- og herregårdssymposium VII i Stockholm i september 2008. Endelig har vikarierende sekretariatsleder, cand.mag. Stine Lucia Rasmussen afholdt to foredrag med titlen *En kvindes Magt. Christine Tang Valeur, godsejer på Nørre Vosborg (1838-1925)* henholdsvis på Center for Kønsforskning ved Aarhus Universitet og på Nørre Vosborgseminaret, der blev holdt på Skærum Mølle i august 2008.

Personale

Bestyrelsen for Dansk Center for Herregårdsforskning forblev i 2007 uændret med museumsdirektør Britta Andersen, Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, som formand, lektor, dr.phil. Carsten Porskrog Rasmussen, Aarhus Universitet, som næstformand og seniorforsker, ph.d. Mikkel Venborg Pedersen, Nationalmuseet, og professor Gert Bech-Nielsen, Arkitektskolen Aarhus, som bestyrelsesmedlemmer. Sekretariatsleder Pernille Roholt gik i december måned på barselsorlov, og i hendes sted har cand.mag. i historie Stine Lucia Rasmussen været ansat som barselsvikar året igennem og frem til midten af januar 2009.

Tak til:

15. Juni Fonden

A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til Almene Formaal

Augustinus Fonden

Bergiafonden

C.A.C. Fonden

Djurslands Bank

Fabrikant Albert Nielsens og Hustru Anna Nielsens Fond

Fonden Realdania

Foreningen KUSTOS

Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation

Hans Ulrik Jensen A/S

Inge og Asker Larsens Fond

Jyllands-Posten A/S
Kulturarvsstyrelsen
Lilian og Dan Finks Fond
Margot og Thorvald Dreyers Fond
Margrethe og Johs. F. la Cours Fond
Møllerens Fond
Norddjurs Kommune
Oticon Fonden
Prins Joachim og Prinsesse Alexandras Fond
Skibsreder Carsten Brebøls Almennyttige Fond
Århus Kommune
Aarhus Universitets Forskningsfond

